

„EX ORIENTE LUX”??

Az 1917-es orosz forradalmak és Magyarország

SZERKESZTŐI ELŐSZÓ

A *Történelmi Szemle* e száma válogatást tartalmaz az „*Ex oriente lux*”?? – *Az 1917-es oroszországi forradalmak hatásai az első világháború Magyarországon* című tudományos konferencia előadásainak tanulmányváltozataiból. A tanácskozás az első világháború történetével foglalkozó centenáriumi konferenciák sorozatába illeszkedett: ezért rendezte együtt a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HM HIM) és az MTA BTK Történettudományi Intézet (MTA BTK TTI) a Hadimúzeum Alapítvány támogatásával. A rendezvényen mindkét 1917-es oroszországi forradalom magyarországi fogadtatásának vizsgálatára sor került: szervezői (főszervezője a HM HIM részéről Závodi Szilvia, az MTA BTK TTI részéről Vörös Boldizsár volt) ezért helyezték március és november közé: a 2017. szeptember 28–29-ei napokra. A konferencia első napjának helyszíne a HM HIM, másodikik az MTA BTK TTI volt. Megrendezését indokoltta tette e forradalmak nagy hatása az első világháború menetére és, ezen túlmenően is, Közép-Európa, benne Magyarország történetére.

A konferencia főcíme, a latin nyelvű szókapcsolat: „*Ex oriente lux*” [keletről jön a fény] – egy szakirodalmi munka szerint – már jelen volt a kora keresztény patrisztikai irodalomban és azt fejezi ki, hogy a keresztények keletről várták Krisztus második eljövételét.¹ Az állítás 1917–1918-ban több magyarországi újságban is olvasható volt, így például Jászi Oszkár *Ex Oriente lux!* címmel írt vezércikket a *Világ* 1917. március 25-ei számába.² A 2017-es rendezvény főcímében az idézőjelek és a kérdőjelek azonban már az e forradalmak következményeit is ismerő utókor emberének távolságtartását is kifejezésre juttatják a száz évvel korábbi optimizmussal szemben. Sőt nem egy, e folyóiratszámában olvasható tanulmányból az is kiderül, hogy több magyarországi kortárs (így a *Szabadgondolat* című folyóirat bolsevizmus-számának egyes szerzői vagy egy vármegyei hivatalnok) már 1918-ban felismerték, és elítélték az új hatalom által alkalmazott erőszakot.

¹ A. V. Podoszinov: *Ex oriente lux! Orientacija po sztranam szveta v arhaicseszkih kulturah Evrazii*. Moszkva, 1999. 17. Vö. még Máté 24,27. Lásd ehhez Komoróczy Géza: *Az ókori Kelet. Ókor* 5 (2006) 3–4. sz. 15.

² Jászi Oszkár: *Ex Oriente lux!* *Világ* 1917. március 25. 1–2. Lásd még Dr. Patay Pál: *Nekünk nincsen szavunk? Protestáns Egyházi és Iskolai Lap* 1917. április 29. 190–191.; [Alpári Gyula]: *Vom Osten kommt das Licht! Neues Politisches Volksblatt* 1917. november 24. 1–2. (Alpári Gyula szerzőségéről lásd *Így látták a kortársak. Magyar írók, költők, publicisták a Nagy Októberről. 1917–1919*. Összeáll., az összekötő szöveget írta: Remete László. Bp., 1977. [2. átd., bőv. kiad.] 181., 183–184.); Dvorák József: *Új eszme... Dunántúli Protestáns Lap* 1918. július 7. 121–122.

A konferencia szervezésénél (és e folyóiratszám összeállításánál) egyrészt az az elgondolás érvényesült, hogy egy-egy szakember mutassa be: miként hatottak e forradalmak Magyarország társadalmának egyes csoportjaira (Pollmann Ferenc: a katonákra, Hajdu Tibor: a parlamenti pártok vezetőire, Klestenitz Tibor: a keresztény egyházakra, Csunderlik Péter: a Galilei Kör tagjaira, Balázs Eszter: az írókra, az értelmiségiekre, Ábrahám Barna: a szlovákokra, Kaba Eszter: az orosz fogságban lévő hadifoglyokra), másrészt az, hogy léptékváltásokkal, igyekezve teljesebbé tenni az áttekintést, az egyik szerző azt tárgyalja: különböző kiadványok munkatársai miként reagáltak (Tamás Ágnes: az élclapok karikatúristái), egy másik pedig ezt: egy kortársra milyen hatást gyakoroltak, ő miként értékelte azokat (Vörös Boldizsár: Lowetinszky János József vármegyei hivatalnok). Természetesen azzal is szükséges volt foglalkozni, hogy e forradalmakról az első világháború idején milyen információk juthattak el Magyarországra lakosságához: a cenzúráról Paál Vince tartott előadást, illetve közöl tanulmányt.³

A sokféle reagálást, értékelést ismertető, vagy olykor csak felvillantó írásokból ugyanakkor a konkrét eseteken túlmutatóan, általánosabb érvényű összefüggések is kirajzolódnak: például az, hogy egy történelmi esemény bemutatásához-megértéséhez miként nyúlunk vissza korábbi történelmi eseményekhez a kortársak (így egyes értelmiségiek, írók vagy Lowetinszky az 1917-es oroszországi forradalmak esetében korábbi forradalmak, köztük az 1789-es francia forradalom történetéhez) vagy ez: egy történelmi eseményt miként igyekeznek felhasználni külföldi kortársai, saját aktuálpolitikai törekvéseik érdekében (az oroszországi forradalmakat a magyar parlamenti pártok vezetői). Mindezeket túl azonban az 1917-es oroszországi forradalmak e hatásainak körülmekintő, széles körű feltérképezése azért is fontos, mert hozzájárul az 1918–1919-es magyarországi forradalmak történetének pontosabb megismeréséhez is: milyen információkkal rendelkeztek, illetve rendelkezettek ezekről az itteni átalakulások résztvevői? E kutatási eredmények, reményeink szerint, hasznosulnak is majd a magyarországi forradalmak vizsgálatainál. A konferencia szervezői pedig köszönetet mondanak a *Történelmi Szemle* szerkesztőségének a tanulmányok befogadásáért, közlésük lehetőségéért.

Budapest, 2018. szeptember 6.

a folyóiratszám szerkesztői nevében
Vörös Boldizsár

³ Sajnos valamennyi előadó nem készítette el előadásának tanulmányváltozatát és van olyan rendkívül fontos társadalmi csoport (a korabeli magyarországi gazdasági elit), amelyről – a forradalmak hatását jelző érdekes források megléte és a konferencia egyik szervezőjének minden igyekezte ellenére – egyetlen szakember sem vállalta előadás tartását és tanulmány megírását. A *Történelmi Szemle* terjedelmi korlátai miatt pedig az egyes szerzők csak meglehetősen röviden mutathatták be vizsgálatuk tárgyát, eredményeiket. E korlátozás következménye az is, hogy voltak, akik csak a februári oroszországi forradalom magyarországi hatásaival foglalkoztak.